

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาหารูปแบบการพัฒนากลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหารูปแบบการจัดองค์การและการพัฒนาองค์กรของผู้รับงานไปทำที่บ้าน การศึกษาได้ใช้ข้อมูลหลักจากการสำรวจผู้รับงานไปทำที่บ้านจำนวน 1,108 ราย ที่กระจายอยู่ใน 16 จังหวัดของประเทศไทย เพื่อใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบและทดสอบข้อสมมติฐานระหว่างผู้รับงานที่รวมกลุ่มและไม่รวมกลุ่ม และระหว่างกลุ่มประเภทต่างๆ ของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

การรับงานไปทำที่บ้านเกิดจากการที่ผู้ประกอบการได้ส่งงานของตนไปให้ผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อทำการผลิตหรือประกอบเป็นชิ้นส่วนของสินค้า และเมื่อทำงานเสร็จจะส่งคืนงานให้แก่ผู้ว่าจ้าง โดยผู้รับงานจะได้รับค่าตอบแทนตามผลงาน ระบบการผลิตและการจ้างงานในลักษณะนี้ได้พบเห็นในทุกภาคของประเทศ ทั้งในเมืองและในชนบท และมีการปฏิบัติกันหลายประเภท อุตสาหกรรมที่มีกระบวนการผลิตแบ่งเป็นหลายขั้นตอน โดยพบมากในอุตสาหกรรมการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป การทอผ้า การทำผลิตภัณฑ์จากผ้า การทำดอกไม้ประดิษฐ์ และการเย็บชิ้นส่วนรองเท้า และในระยะหลังมีการรับงานประกอบชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

การรับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่ยังเป็นอาชีพเสริมของครัวเรือน แต่มีประมาณร้อยละ 20 ของผู้ตอบสัมภาษณ์มีอาชีพหลักในการรับงานไปทำที่บ้าน ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีสถานภาพการทำงานที่ต่างกันยากแก่การกำหนดให้ชัดเจน โดยส่วนใหญ่ (67.1%) มีสถานภาพเป็นผู้รับงานและทำการผลิตเอง รองลงไป (13.9%) เป็นสมาชิกครัวเรือนที่ช่วยงานในการรับงานไปทำที่บ้าน ที่เหลือมีสถานภาพเป็นคนกลางและอื่นๆ

ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีสถานภาพการทำงานได้หลายอย่าง และมีสภาพการทำงานไม่แน่นอน ทั้งในด้านปริมาณงานและเวลาทำงาน ซึ่งแตกต่างกันตามสถานภาพการทำงานและประเภทอุตสาหกรรม แต่สภาพการทำงานโดยทั่วไปมีความยืดหยุ่น อัตราค่าตอบแทนจากการทำงานส่วนใหญ่เป็นอัตราค่าจ้างรายชิ้น รายได้จากการรับงานไปทำที่บ้านโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 50-149 บาทต่อวันต่อคน ซึ่งแตกต่างกันตามประเภทอุตสาหกรรมและคุณภาพของงาน โดยเฉลี่ยครัวเรือนผู้รับงานไปทำที่บ้านมีรายได้สุทธิจากการรับงานประมาณ 3,105 บาทต่อเดือน แต่รายได้สุทธิแตกต่างกันตามประเภทอุตสาหกรรม

ผู้รับงานไปทำที่บ้านร้อยละ 53.0 ที่สัมพันธภาพทำงานโดยไม่มีกลุ่ม สาเหตุสำคัญที่ไม่มีกรรวมกลุ่ม คือ ไม่มีกลุ่มและไม่รู้จักการรวมกลุ่ม ผู้รับงานอีกร้อยละ 47.0 มีการรวมกลุ่มเพื่อรับงาน เหตุุงใจที่สำคัญ คือ ความคาดหวังที่จะได้รับงานมากขึ้นและมีงานทำสม่ำเสมอ กลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้านมีตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กกระหว่างเพื่อนบ้านไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกประมาณ 500 คน โดยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยประมาณ 41 คนต่อกลุ่ม กลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่มีอยู่แล้วในแต่ละหมู่บ้านและท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่ผู้รับงานที่รวมกลุ่มเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพ และกลุ่มสตรี รองลงไป คือ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มสหภาพแรงงาน ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540-2542 มีการรวมกลุ่มของผู้รับงานเกิดขึ้นมาก โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและการว่างงาน

กลุ่มของผู้รับงานส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มหลวมๆ ไม่มีระเบียบที่เข้มงวดในทางปฏิบัติ การบริหารจัดการเป็นแบบประชาธิปไตย โดยที่สมาชิกมีสิทธิมีเสียงในการเลือกประธานและคณะกรรมการ แต่การหางานและการแบ่งงาน หัวหน้ากลุ่มมีบทบาทมาก ส่วนการกำหนดอัตราค่าจ้างมักเป็นอำนาจของผู้ว่าจ้าง กลุ่มแต่ละประเภทมีการทำกิจกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน คือ การหางานและการฝึกหัดฝีมือให้แก่สมาชิก ส่วนการระดมทุนและการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกยังมีน้อยมาก

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าผู้รับงานที่รวมกลุ่มและไม่รวมกลุ่มมีปัญหาหลักที่คล้ายคลึงกัน ปัญหาสำคัญของผู้รับงาน คือ ค่าจ้างและรายได้ต่ำ รองลงไปคือ การขาดแคลนเงินทุน การขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ การขาดความชำนาญงาน และอื่นๆ ตามลำดับ แต่ผู้รับงานที่รวมกลุ่มมีส่วนของสมาชิกกลุ่มที่มีปัญหาในเรื่อง ค่าจ้างและรายได้ต่ำ การขาดเงินทุน งานไม่สม่ำเสมอ และความปลอดภัยในการทำงานต่ำกว่าผู้รับงานที่ไม่รวมกลุ่ม ในระหว่างกลุ่มประเภทต่างๆ ปัญหาของกลุ่มไม่แตกต่างกันมาก แต่ผู้รับงานในกลุ่มอาชีพมีปัญหาเป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่ากลุ่มประเภทอื่นๆ

ผู้รับงานไปทำที่บ้านที่ไม่รวมกลุ่มมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าผู้รับงานที่รวมกลุ่ม ในระหว่างกลุ่มประเภทต่างๆ ผู้รับงานในกลุ่มสหภาพแรงงาน กลุ่มสหกรณ์ มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าผู้รับงานในกลุ่มประเภทอื่นๆ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า ผู้รับงานเหล่านี้มีชั่วโมงทำงาน มีเครื่องมือและอุปกรณ์ และมีทักษะฝีมือดีกว่าผู้รับงานโดยทั่วไป นอกจากนั้น กรณีศึกษาชี้ให้เห็นว่ารูปแบบขององค์กรที่จดทะเบียนหรือไม่จดทะเบียนยังไม่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม แต่การบริหารจัดการมีผลต่อรายได้และการมีงานทำของสมาชิก และการขยายตัวของกลุ่ม ผู้รับงานส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการรวมกลุ่ม แต่ระดับความเห็นแตกต่างกันระหว่างผู้ที่เป็นสมาชิกซึ่งเห็นด้วย

อย่างมากกับการรวมกลุ่ม แต่ผู้ไม่เป็นสมาชิกมีความเห็นในระดับเห็นด้วย แต่เมื่อมีการรวมกลุ่ม ผู้รับงานส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะพัฒนากลุ่มไปในรูปแบบของกลุ่มสหกรณ์

ผลการศึกษาเรื่องนี้ได้นำไปสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้านดังต่อไปนี้

1. กำหนดนิยามของผู้รับงานไปทำที่บ้านให้มีความชัดเจน โดยให้ครอบคลุมถึงบุคคลและกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านด้วย

2. ส่งเสริมและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้านให้มีการรวมกลุ่ม เพราะการรวมกลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้านจะเป็นแนวทางส่งเสริมให้ผู้รับงานคุ้มครองตนเอง สร้างความมั่นคงในการทำงาน พัฒนาการรับงานไปทำที่บ้านให้เข้าสู่การจ้างงานที่เป็นระบบมากขึ้น และเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้านด้วย

3. ส่งเสริมการจัดองค์การในรูปแบบของกลุ่มอาชีพตามประเภทอุตสาหกรรม เพราะการรวมกลุ่มอาชีพตามประเภทอุตสาหกรรมจะทำให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ รูปแบบของกลุ่มอาชีพควรคำนึงถึงโครงสร้างและประเภทอุตสาหกรรม การรับงานในอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันสูง อาศัยตลาดต่างประเทศเป็นหลัก ผู้รับงานควรรวมกลุ่มและพัฒนากลุ่มไปสู่องค์กรนิติบุคคล เช่น สหกรณ์บริการของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ส่วนอุตสาหกรรมพื้นบ้านหรืออุตสาหกรรมที่อาศัยตลาดภายในประเทศ การรวมกลุ่มเป็นองค์กรนิติบุคคลของผู้รับงานไปทำที่บ้านมีความจำเป็นน้อย และกลุ่มผู้รับงานควรพัฒนาเป็นเครือข่ายในรูปแบบชุมนุมสหกรณ์ เพราะมีรูปแบบที่ชัดเจน และประชาชนทั่วไปมีความคุ้นเคย

4. การส่งเสริมพัฒนากลุ่มให้เน้นการพัฒนาแบบการบริหารจัดการกลุ่มในลักษณะที่สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมการบริหารองค์กร โดยคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ กิจกรรมที่ควรจะดำเนินการพัฒนากลุ่ม คือ

(1) ส่งเสริมการบริหารกลุ่มตามแนวประชาธิปไตย

(2) ขนาดของกลุ่มควรมีความยืดหยุ่นตามลักษณะของงานและให้สอดคล้องกับกฎหมาย

(4)

(3) พัฒนาผู้นำกลุ่ม และเจ้าหน้าที่บริหารของกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างความรู้ทางการบัญชี การตลาด และการจัดสวัสดิการของกลุ่ม

(4) พัฒนาทักษะฝีมือของสมาชิกกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

(5) ส่งเสริมให้กลุ่มมีการระดมทุน

5. การพัฒนาส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านควรมีแผนที่ชัดเจน โดยเน้นการพัฒนาความสามารถในการจัดการ และทักษะฝีมือของผู้รับงาน ทั้งนี้ควรมีโครงการและแบ่งหลักสูตรในการฝึกอบรมเป็น 3 หลักสูตร คือ (1) โครงการพัฒนาผู้บริหารและกรรมการของกลุ่ม โดยเน้นเรื่องการบริหารจัดการ (2) โครงการพัฒนาทักษะฝีมือของผู้รับงานไปทำที่บ้าน และ (3) โครงการแนะแนวสำหรับผู้ฝึกอบรมและฝ่ายส่งเสริม

6. เนื่องจากการรับงานไปทำที่บ้านเกี่ยวข้องกับผู้ว่าจ้างด้วย การพัฒนาผู้รับงานและกลุ่มของผู้รับงานแต่ฝ่ายเดียว อาจจะทำให้การพัฒนาระบบการรับงานไปทำที่บ้านไม่บรรลุเป้าหมาย หรืออาจเกิดผลซ้ำ การศึกษาถึงความต้องการของผู้ว่าจ้างและการพัฒนาผู้ว่าจ้าง ควรจะดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้านด้วย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและเหตุผลของการศึกษา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วิธีการศึกษาวิเคราะห์	
การรับงานไปทำที่บ้านในระบบการรับช่วงการผลิต	7
รูปแบบการจัดองค์การของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	11
แนวคิดการรวมกลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	18
แนวคิดในการบริหารจัดการและการพัฒนากลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน	20
แนวคิดในการวิเคราะห์การรวมกลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม	22
ข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง	24
บทที่ 3 อุตสาหกรรมการผลิตและการรับงานไปทำที่บ้าน	
ประเภทของอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศไทย	29
ประเภทของอุตสาหกรรมที่มีการรับงานไปทำที่บ้าน	30
ลักษณะของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	35
กำลังแรงงานและอาชีพหลักของครัวเรือนผู้รับงานไปทำที่บ้าน	39
สถานภาพการทำงานของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	41
สภาพการทำงานของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	45
ค่าตอบแทนจากการรับงานไปทำที่บ้าน	47
การติดต่อหางานและการรับงาน	55
ปัญหาของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	58
สรุป	63

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 การจัดองค์การและการรวมกลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	
การจัดองค์การและเครือข่ายการรวมกลุ่ม	65
รูปแบบของกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน	74
รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มตามประเภทอุตสาหกรรม	81
รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มตามประเภทองค์กรชุมชน	87
ลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำกลุ่ม	90
สรุป	92
บทที่ 5 การวิเคราะห์การทำงานของกลุ่ม	
การวิเคราะห์ปัญหาของผู้รับงานไปทำที่บ้าน	95
คำตอบแทนจากการทำงาน	102
ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อรายได้สุทธิจากการรับงานไปทำที่บ้าน	105
การมีงานทำและชั่วโมงทำงาน	107
การขยายตัวของกลุ่ม	108
การวิเคราะห์กรณีศึกษาการรวมกลุ่ม	110
ความเห็นของผู้รับงานไปทำที่บ้านต่อประเด็นการรวมกลุ่ม	120
สรุป	127
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ	
ข้อสรุป	129
ข้อเสนอแนะ	137
เอกสารอ้างอิง	143
ภาคผนวก	145
ภาคผนวก ก	147
ภาคผนวก ข	207